

از انتشارات یونسکو

دموکراسی چیست؟

(آشنایی با دموکراسی)

دیوید بیتام و کوین بویل

ترجمه شهرام نقش تبریزی

این کتاب به سفارش یونسکو و به منظور آموزش دموکراسی و حقوق بشر نگاشته شده و همزمان به بسیاری از زبانهای دیگر دنیا نیز منتشر شده است.

عناوین به کار رفته و نحوه ارائه مطالب در کل کتاب به هیچ عنوان بازگوکننده نظرات یونسکو در مورد وضعیت حقوقی هیچ کشور، سرزمین، شهر، ناحیه یا حاکمان آنها، یا تعیین مرز و حصر برای آنها نیست. مسئولیت انتخاب و ارائه مطالب کتاب و همچنین نظرات مطرح شده در آن بر عهده نویسندگان کتاب است و الزاماً منعکس کننده نظرات یونسکو نیست و برای این سازمان هیچ گونه تعهدی ایجاد نمی کند.

اعلامیه جهانی حقوق بشر

ماده ۲۱

۱. هر کس حق دارد که در اداره امور عمومی کشور خود، خواه مستقیماً و خواه با وساطت نمایندگانی که آزادانه انتخاب شده باشند، شرکت جوید.
۲. هر کسی حق دارد با تساوی شرایط، به مشاغل عمومی کشور خود نائل آید.
۳. اساس و منشأ قدرت حکومت، اراده مردم است. این اراده باید به وسیله انتخاباتی ابراز گردد که از روی صداقت و به طور ادواری صورت می‌پذیرد. انتخابات باید عمومی و با رعایت مساوات باشد و با رأی مخفی یا طریقه‌ای نظیر آن انجام گیرد که آزادی رأی را تأمین نماید.

فهرست

- مقدمه مترجم ۱۱
- مقدمه مؤلفین ۱۳
۱. مفاهیم و اصول اولیه ۱۷
- ۱.۱. دموکراسی چیست؟ ۱۷
۲. چرا باید برای دموکراسی ارزش قائل شویم؟ ۱۹
۳. اندیشه دموکراسی از کجا ریشه گرفته است؟ ۲۲
۴. آیا یک نظام مبتنی بر انتخابات می‌تواند به مفهوم واقعی دموکراتیک باشد؟ ۲۴
۵. احزاب سیاسی چه نقشی در نظامهای دموکراتیک دارند؟ ۲۶
۶. چرا رسانه‌ها برای دموکراسی مهم هستند؟ ۲۸
۷. چرا دموکراسیهای مبتنی بر انتخابات، دموکراسیهای لیبرالی نامیده می‌شوند؟ ۳۱
۸. آیا دموکراسی لیبرالی تنها شکل ممکن دموکراسی است؟ ۳۳
۹. آیا اقتصاد بازار آزاد برای دموکراسی ضروری است؟ ۳۶
۱۰. آیا تصمیم‌گیری اکثریت، همواره دموکراتیک است؟ ۳۹
۱۱. آیا فرد در یک نظام دموکراتیک می‌تواند به طور مشروع از قانون سرپیچی کند؟ ۴۲
۱۲. آیا ارتباطی بین ملی‌گرایی و دموکراسی وجود دارد؟ ۴۵
۱۳. آیا هر کشوری می‌تواند به حکومتی دموکراتیک دست یابد؟ ۴۷
۱۴. پس از دستیابی به دموکراسی چگونه می‌توان آن را حفظ کرد؟ ۴۹
۱۵. عناصر اصلی تشکیل‌دهنده یک نظام دموکراتیک منسجم کدامند؟ ۵۲

۲. انتخابات آزاد و عادلانه ۵۷
۱۶. اهمیت انتخابات در چیست؟ ۵۷
۱۷. آیا رئیس حکومت باید از سوی مردم انتخاب شود؟ ۵۸
۱۸. دیگر کدام مقامهای دولتی باید از سوی مردم انتخاب شوند؟ ۵۹
۱۹. آیا باید بیش از یک مجلس قانونگذاری منتخب وجود داشته باشد؟ ۶۰
۲۰. فاصله زمانی انتخابات چقدر باید باشد؟ ۶۱
۲۱. آیا سلب حق رأی از کسی از افراد جامعه قابل توجیه است؟ ۶۲
۲۲. روند نامنویسی رأی دهندگان چگونه باید باشد؟ ۶۴
۲۳. آیا رأی گیری باید اجباری باشد؟ ۶۵
۲۴. چرا رأی باید محرمانه باشد؟ ۶۷
۲۵. چه کسی حق و صلاحیت کاندیدا شدن را دارد؟ ۶۷
۲۶. چرا تعداد زنانی که انتخاب می شوند بسیار اندک است؟ ۶۹
۲۷. حق وکالت نمایندگان مجلس از سوی رأی دهندگان به چه مفهومی است؟ ۷۲
۲۸. آیا حکومتهای ائتلافی غیردموکراتیک هستند؟ ۷۵
۲۹. چگونه می توان عادلانه بودن روند انتخابات را تضمین کرد؟ ۷۷
۳۰. آیا دولت باید به احزاب سیاسی کمک مالی کند؟ ۷۹
۳۱. آیا نمایندگان منتخب مجازند حزب خود را در فاصله بین دو دوره انتخابات تغییر دهند؟ ۸۰
۳۲. آیا رأی دهندگان در فاصله بین دو دوره انتخابات نیز قدرتی دارند؟ ۸۱
۳۳. چه هنگامی در یک نظام دموکراتیک همه پرسى برگزار می شود؟ ۸۲
۳. دولت شفاف و پاسخگو ۸۵
۳۴. چرا وجود دولت شفاف برای تأمین دموکراسی مهم است؟ ۸۵
۳۵. چگونه می توان دولت شفاف را حفظ کرد؟ ۸۷
۳۶. معنی دولت پاسخگو چیست؟ ۹۰
۳۷. اهمیت تفکیک قوا در چیست؟ ۹۳
۳۸. حکومت قانون چیست و چگونه می توان بقای آن را تضمین کرد؟ ۹۵
۳۹. مجلس یا قوه مقننه چه کمکی در جهت حفظ دولت پاسخگو می کند؟ ۹۸

۴۰. آیا هر کسی می‌تواند نماینده مجلس شود؟ ۹۹
۴۱. آیا نمایندگان انتخابی مجاز به داشتن شغل و حقوقی دیگر نیز هستند؟ ۱۰۱
۴۲. چگونه می‌توان فساد سیاسی را ریشه‌کن ساخت؟ ۱۰۲
۴۳. دستگاه کشوری چه نقشی در نظامهای دموکراسی دارد؟ ۱۰۴
۴۴. هر یک از آحاد مردم در جهت حفظ پاسخگویی دولت چه کمکی می‌توانند بکنند؟ ۱۰۷
۴۵. نیروهای مسلح را چگونه می‌توان تحت کنترل غیرنظامیان نگاه داشت؟ ۱۰۸
۴۶. آیا در یک دموکراتیک جایی برای سازمان امنیت وجود دارد؟ ۱۱۱
۴۷. وجود حکومت محلی چه اهمیتی برای دموکراسی دارد؟ ۱۱۲
۴۸. چه هنگامی فدرالیسم مطلوب است؟ ۱۱۴
۴. حقوق بشر و دفاع از آن ۱۱۵
۴۹. حقوق بشر چیست؟ ۱۱۵
۵۰. تقسیم‌بندی حقوق بشر چگونه است؟ ۱۱۶
۵۱. آیا برخی حقوق مهمتر از بقیه هستند؟ ۱۱۷
۵۲. آیا حقوق بشر مقوله‌ای جهانی است؟ ۱۱۸
۵۳. آیا ابراز نگرانی بین‌المللی در مورد نقض حقوق بشر در یک کشور، قانونی است؟ ۱۲۱
۵۴. چه ارتباطی بین حقوق بشر و دموکراسی وجود دارد؟ ۱۲۲
۵۵. چه ارتباطی بین حقوق مدنی - سیاسی و دموکراسی وجود دارد؟ ۱۲۳
۵۶. آیا حقوق اجتماعی و اقتصادی با دموکراسی مرتبط هستند؟ ۱۲۷
۵۷. آیا یک حکومت دموکراتیک می‌تواند تحت شرایطی به‌طور قانونی برخی حقوق را محدود کند؟ ۱۲۸
۵۸. آیا در شرایط ضروری می‌توان حقوق بشر را به حالت تعلیق درآورد؟ ۱۲۹
۵۹. آیا یک حکومت دموکراتیک می‌تواند به طور قانونی کسی را از حقوق شهروندی محروم کند؟ ۱۳۱

۶۰. آیا در نظامهای دموکراتیک برای اقلیتها نیز حقی در نظر گرفته شده است؟ ۱۳۲
۶۱. چگونه می‌توان عملاً از حقوق بشر دفاع کرد؟ ۱۳۲
۵. جامعه دموکراتیک و مدنی ۱۳۵
۶۲. جامعه مدنی چیست؟ ۱۳۵
۶۳. آیا تشکلهای موجود در یک جامعه مدنی می‌توانند غیردموکراتیک باشند؟ ۱۳۶
۶۴. آیا در مراکز اقتصادی باید دموکراسی حاکم باشد؟ ۱۳۷
۶۵. آیا برای دموکراسی وجود مالکیت خصوصی ضروری است؟ ۱۳۸
۶۶. آیا دموکراسی با نابرابری اقتصادی سازگار است؟ ۱۳۹
۶۷. آیا دموکراسی وابسته به توسعه اقتصادی است؟ ۱۴۰
۶۸. دین، موافق دموکراسی است یا مخالف آن؟ ۱۴۲
۶۹. آیا استقرار دموکراسی در کشوری که در آن منازعات مذهبی یا قومی وجود دارد، امکان‌پذیر است؟ ۱۴۵
۷۰. چه ارتباطی بین نهاد خانواده و دموکراسی وجود دارد؟ ۱۴۶
۷۱. مدارس چه نقشی در آموزش دموکراسی می‌توانند ایفا کنند؟ ۱۴۷
۷۲. چگونه می‌توان فرهنگ دموکراسی را ترویج کرد؟ ۱۴۹
۶. آینده دموکراسی ۱۵۱
۷۳. مشکلات اساسی‌ای که امروزه دموکراسی با آنها روبروست کدامند؟ ۱۵۱
۷۴. آیا جوامع فقیر استطاعت مالی حفظ دموکراسی را دارند؟ ۱۵۳
۷۵. دموکراسیهای توسعه یافته چگونه می‌توانند به دموکراسیهای در حال توسعه یاری رسانند؟ ۱۵۶
۷۶. آیا نهادهای بین‌المللی می‌توانند دموکراتیزه شوند؟ ۱۶۰
۷۷. آیا وجود «جامعه جهانی» هویت ملی را خدشه‌دار می‌کند؟ ۱۶۱
۷۸. چگونه می‌توان دموکراسی را با زندگی مردم عادی پیوند داد؟ ۱۶۳
- برای مطالعه بیشتر ۱۶۵

به نام خدا

مقدمه مترجم

نگارش یا ترجمه و انتشار کتابهایی که جنبه‌های مختلف یک جامعه مدنی را ترسیم می‌کنند، می‌تواند کمک مؤثری در جهت توسعه سیاسی جامعه و ارتقای سطح بینش افراد آن باشد؛ و در میان این نوع کتابها، کتابی که به زبانی نسبتاً ساده و همه فهم به تشریح اصول حاکم بر این جوامع می‌پردازد، به دلیل ارتباطی که با عامه مردم جامعه برقرار می‌کند، شاید ایفاکننده نقشی مؤثرتر باشد.

کتاب حاضر از جمله کتابهایی است که به زبانی غیرفنی به شرح مفهوم دموکراسی و چگونگی برقراری و حفظ آن در جوامع بشری می‌پردازد؛ و نکته‌ای که در سرتاسر کتاب، گاه تلویحاً و گاه آشکارا، به آن اشاره می‌شود این است که تا زمانی که به مردم جوامع، آموزش و آگاهی کافی داده نشود و علاقه و حساسیت آنها نسبت به سرنوشت جامعه خود و اداره امور آن برانگیخته نگردد، انتظار قدم برداشتن به سوی جامعه آرمانی و نزدیک شدن به آن، انتظاری نامعقول است؛ هدفی که نویسندگان کتاب صریحاً به آن اشاره می‌کنند نیز آموزش مردم است.

البته باید متذکر شد که اصل آزاداندیشی - که نویسندگان کتاب نیز مکرراً بر آن تأکید کرده‌اند - ایجاب می‌کند که هیچ طرز تفکر و ایده‌ای به طور مطلق و بدون تفکر پذیرفته نشود و همواره جایی برای چون و چرا وجود داشته

باشد، از این رو باید به خاطر داشت که نظراتی نیز که در این کتاب مطرح شده‌اند، بی‌شک از این قاعده مستثنی نیستند و هنگام مطالعه آن باید با دیدی انتقادی و روحیه‌ای سؤال‌کننده با آنها روبرو شد.

این کتاب در اصل شامل هشتاد پرسش و پاسخ درباره دموکراسی بوده است. از این تعداد، دو سؤال بیشتر مربوط به سیستمهای انتخاباتی غربی و چگونگی انتخاب نمایندگان در کشورهای نظیر آلمان، مجارستان، مالت، زلاندنو، آمریکا، استرالیا، فرانسه، انگلستان و ایرلند بود که می‌توان گفت تا حدودی جنبه تخصصی و فنی دارد و در کشور ما نیز مصداق پیدا نمی‌کند؛ از این رو از ترجمه این دو سؤال صرف‌نظر و هفتاد و هشت پرسش دیگر که برای خوانندگان ایرانی جذابیت و ضرورت بیشتری دارد، ترجمه شد.

شهرام نقش تبریزی

شهریور ۱۳۷۶

مقدمه مؤلفین

اغلب سخن از دموکراسی به میان می‌آید، ولی باید دانست که این واژه برای افراد مختلف، معانی مختلفی دارد و اشتباهات بسیاری در مورد شناخت ماهیت واقعی آن رخ می‌دهد. برآستی دموکراسی چیست؟ آزادی فردی؟ تعدد احزاب؟ حکومت اکثریت؟ تأمین حقوق اقلیت؟ یا چیزی غیر از همه اینها؟ آیا ملاک مورد توافقی وجود دارد که براساس آن بتوان کشور خاصی را دموکراتیک قلمداد کرد یا میزان پیشرفت آن را در جهت دموکراسی ارزیابی نمود؟ آیا باید نهادها یا عملکردهای مشخصی در یک کشور وجود داشته باشد تا بتوان آن کشور را دموکراتیک به شمار آورد؟ یا اینکه دموکراسی می‌تواند با روشها و اشکال مختلف به منصفه ظهور برسد؟

ما در این کتاب در پی پاسخگویی به پرسشهایی از این دست هستیم. بعضی از جوابهای ما به سؤالات مطرح شده، روشنتر و قاطعتر از برخی دیگر هستند. باید دانست کشوری که در آن اثری از رقابت در انتخابات یا حق رأی عمومی وجود ندارد، کشوری که در آن سیاستمداران منتخب هیچ کنترل مؤثری بر مقامات دولتی‌ای که از سوی مردم انتخاب نمی‌شوند، ندارند، کشوری که در آن هیچ تضمینی برای حق حیات انجمنها و اجتماعات یا آزادی بیان وجود ندارد، چنین کشوری دموکراتیک به شمار نمی‌رود. در مورد برخی از این موضوعات، مثلاً حفظ حقوق سیاسی و مدنی یا سلامت روند

انتخابات، معیارهای بین‌المللی مورد قبولی وجود دارد که می‌توان به آنها استناد کرد. این معیارها را نهادهای بین‌المللی یا سازمانهای غیردولتی در طول سالیان متمادی و با بررسی دقیق عملکردهای مختلف در کشورهای خاص وضع کرده‌اند. اما در سایر موضوعات، توافق کافی بر روی معیارها وجود ندارد. در بعضی از موضوعات نیز کشورها عملکردهای متفاوتی را، مثلاً در زمینه نظام انتخاباتی، رئیس دولت (رئیس جمهور یا نخست‌وزیر)، نظام قضایی و غیره، در پیش می‌گیرند، اما نمی‌توان هیچ یک از این کشورها را دموکراتیک‌تر از بقیه دانست. درک درست دموکراسی منوط به درک تنوع و تفاوت در عملکردها در جهت دموکراسی و نیز شناخت ضروریات آن است. در جهان پس از جنگ سرد، دموکراسی تبدیل به آرمانی جهانی شده است که تقریباً تمامی کشورها رسیدن به آن را وجهه همت خود ساخته‌اند. از این رو، وجود کتابی که ماهیت دموکراسی را شرح دهد، کاملاً ضروری و بجاست. مخاطب این کتاب، در درجه اول، تمامی کسانی هستند که در نظامهای تازه‌پا و در حال رشد دموکراتیک زندگی می‌کنند، از قبیل مردم این کشورها، نمایندگان منتخب مردم و کارگزاران دولت - یعنی همه کسانی که به کتابی مرجع برای یافتن پاسخهای روشن به پرسشهایی مشکل در مورد تمرین دموکراسی نیاز دارند. در درجه دوم، مخاطبین این کتاب مردم کشورهای هستند که دموکراسی در آنها توسعه یافته است ولی تصویر واضحی از روندهای دموکراسی در کشورشان در ذهن آنها وجود ندارد. چه، مهمترین نیاز برای حفظ و تعمیق دموکراسی، آگاهی‌دهی به مردم است. امید ما این است که این کتاب بتواند گامی در جهت اطلاع‌رسانی و آموزش به مردم باشد.

ما ادعا نمی‌کنیم که بر سر راه دموکراسی هیچ مشکلی وجود ندارد. دموکراسیها با چالشهای فراوانی روبرو هستند: اقلیتهای قومی و مذهبی؛ بیکاری، رکود و بی‌ثباتی اقتصادی، فقدان توان نهادها و روندهای بین‌المللی

و وجود احساس فراگیر ناتوانی در تعیین سرنوشت خویش در مردم. اگرچه ما راه حلی برای این مشکلات ارائه نمی‌کنیم، اما به اهمیت یافتن راه‌حلیها به منظور بقای دموکراسی در جهان معاصر اذعان داریم.

اما چرا باید برای دموکراسی درجه اول اهمیت را قائل شویم؟ اکنون نوبت خوانندگان است که در صفحات آینده پاسخی برای این سؤال بیابند. به امید اینکه کتاب مورد استفاده شما واقع گردد.

دیوید بیتهام

کوین بویل